

TORSTEYN VEBLENNING SOTSIOLOGIK G'OYALARI

Xamidullayeva Zilola

O'zbekiston Milliy universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi

1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11204122>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Torsteyn Veblenning sotsiologik g'oyalari va hayoti yo`li. Veblen estetikasining go`zaligi.

Kalit so'zlar: Torsteyn Veblen, sotsiologik g'oyalar, estetika.

SOCIOLOGICAL IDEAS OF TORSTEIN VEBLER

Abstract. In this article, Torstein Veblen's sociological ideas and life path. The beauty of Veblen's aesthetics.

Key words: Torstein Veblen, sociological ideas, aesthetics.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ ТОРСТЕЙНА ВЕБЛЕНА

Аннотация. В данной статье рассматриваются социологические идеи и жизненный путь Торстейна Веблена. Красота эстетики Веблена.

Ключевые слова: Торстейн Веблен, социологические идеи, эстетика.

Kirish

Torshteyn Veblen 1857-1929-yillarda tug`ilib yashab otgan. Zamonaviy ijtimoiy va iqtisodiy nazariyaning eng original, ziddiyatli va tushunib bo`lmaydigan aqlari qatoriga kiradi.

Uning 1884—1923-yillarda nashr etilgan ko`plab kitob va esselari sanoat kapitalistik jamiyati va uning hukmron institutlari evolyutsiyasi haqidagi tanqidiy g'oyalarning unumli manbai bo`lib qolmoqda. U institutsional iqtisodiyotning rivojlanishiga chuqur ta'sir ko'rsatdi va reklama, moliyaviy manipulyatsiya va turg'unlikni etuk biznes iqtisodiyotining muhim belgilari sifatida aniqlagan birinchi nazariyotchilardan biri edi. Uning asosiy e'tibori mehnatsevar va tajovuzkor kayfiyat va odatlarni aks ettiruvchi inson institutlarining evolyutsiyasiga bog'liq edi. Veblen, inson bir-biriga qarama-qarshi instinktlar va odatlarning murakkab va o'zgaruvchan birikmasini namoyon qiladi, deb hisoblaydi. Bular insonning mehnatsevarligi, ijodkorligi va altruizmini, shuningdek, yirtqichlikka, kuchga, tajovuzkorlikka va mojaroga moyilligini asoslaydi. Tinch vahshiylikdan madaniyatning vahshiyona bosqichiga asta-sekin o'zgarishi hokimiyat va imtiyozlarga qonuniy da'volarni namoyish qilish va ko'zga ko'ringan dam olish belgilaridan foydalangan hukmron sinflarning paydo bo'lishiga olib keldi.

Zamonaviy iste'mol shakllari va moliyaviy quvvat ushbu qadimiy odatlarning rivojlangan va modernizatsiyalangan shakllarini ifodalaydi. Shunday qilib, Veblenning fikricha, zamonaviy biznes elitalari boylik bilan ifodalangan doimiy ravishda kuchayib borayotgan kuch va maqomga ega bo'lish uchun surunkali norozi bo'lgan izlanishlarni yo'q qilish uchun texnologiyaning afzalliklarini buzib tashlaydilar va isrof qiladilar. "Asosiy fuqarolar" nazorati ostida bo'lgan demokratiya sanoatni umumiy manfaatga aylantirish uchun kam va'da beradi.

Torshteyn Veblenni go'zallikning biluvchisi yoki institutsional jihatdan zamonaviy va texnologik jihatdan rivojlangan jamiyat uchun go'zallikning ahamiyati g'olibi sifatida eslaganlar kam. Shunga o'xshab, bir nechtasi Veblenni siyosatning konstruktiv nazariyasiga ishoniradi.

Veblenning go'zallik haqidagi tushunchasi, uning inson madaniy evolyutsiyasidagi roli va uning XIX va XX asr boshlaridagi sanoatlashgan jamiyatlarda buzilganligini tanqid qilish siyosiy va iqtisodiy qayta qurishning zamonaviy ijtimoiy-estetik maqsadlari uchun bebahodir. Xotira Veblenidan farqli o'laroq, haqiqiy Veblen katta intellektual energiyani bugungi kunda siyosiy mutafakkirlar jamoat ishi deb ataydigan nazariyani yaratishga bag'ishladi: ijodiy, muzokaralar yo'li bilan, shaxsiy manfaatlar va jamoaviy ehtiyojlardan ogohlantiruvchi shaxslar tomonidan umumiy mahsulotlarni ochiq ishlab chiqarish. Veblenning ijtimoiy estetikasi falsafiy pragmatizmning boy an'alariga qo'shilgan holda, ushbu an'ananing zamonaviy estetik, ijtimoiy va siyosiy nazariya uchun davom etayotgan qiymatini ham ko'rsatadi. Darhaqiqat, madaniy evolyutsiya nazariyasidagi so'nggi yutuqlar bilan yanada mustahkamlangan Veblenning pragmatist, jamoat ishi estetikasi kooperativ tasavvur, ishlab chiqarish, tanqid va ma'naviy va moddiy hamjihatlikni qayta yaratish bilan belgilanadigan demokratik fuqarolik nuqtai nazarini taklif qiladi. Shuning uchun "vahshiylik bardi" deb atalmish "demokratiya bardi" sifatida yaxshiroq tushuniladi, u o'z-o'zini boshqarishga intilgan madaniyat g'oyalarini tasdiqlaydi. Uning qarashi ijtimoiy estetikaning parchalangan sohasiga o'ziga xos umumiy, jozibali hikoyani berishi mumkin.

Veblen 1857-yil 30-iyulda Viskonsin shtatining Kato shahrida norvegiyalik amerikalik immigrant ota-onalar Tomas Veblen va Kari Bunde oilasida tug'ilgan . U o'n ikki farzandning oltinchisi edi.

Uning ota-onasi 1847-yil 16-sentyabrda Norvegiyadan Viskonsin shtatining Milwaukee shahriga ko'chib ketishgan , pullari kam va ingliz tilini bilmas edi. Immigrant sifatida cheklangan sharoitlariga qaramay, Tomas Veblenning duradgorlik va qurilish sohasidagi bilimi, rafiqasi tomonidan qo'llab-quvvatlangan sabr-toqati bilan ularga 1864 yilda Minnesota shtatining Rays okrugida ko'chib o'tgan oilaviy fermanni tashkil etishga imkon berdi.

Veblen maktabda o'qishni besh yoshida boshlagan. Norveg tili uning birinchi tili bo'lsa-da, u ingliz tilini qo'shnilaridan va maktabda o'rgangan. Uning ota-onasi ham ingliz tilida ravon

gapirishni o'rgangan, ammo ular fermada oilasi bilan va uning atrofida asosan Norvegiya adabiyotini o'qishda davom etishgan. Oxir oqibat, oilaviy ferma yanada gullab-yashnadi va bu Veblenning ota-onasiga farzandlarini rasmiy ta'lim bilan ta'minlashga imkon berdi. O'sha davrdagi ko'plab immigrant bolalardan farqli o'laroq, Veblen va uning barcha ukalari quyi maktablarda ta'lim olishgan va yaqin atrofdagi Karleton kollejida oliy ma'lumot olishgan.

Veblenning singlisi Emili norvegiyalik muhojirlarning Amerika kollejini tamomlagan birinchi qizi edi.

17 yoshida, 1874 yilda Veblen Minnesota shtatidagi Nortfilddagi Karleton kollejiga o'qishga yuborildi. Maktabda o'qishning boshida u keyingi asarlariga xos bo'lgan achchiq va hazil tuyg'usini namoyon etdi. Veblen neoklassik iqtisodning yangi sohasida yetakchiga aylangan yosh Jon Beyts Klark (1847–1938) rahbarligida iqtisod va falsafani o'rgangan. Klark Veblenga katta ta'sir ko'rsatdi va Klark uni iqtisodni rasmiy o'rganishga kirishgach, Veblen uning nazariyalarini shakllantirishni boshlaydigan faraziy iqtisodiyotning tabiati va cheklovlarini tan oldi. Veblen keyinchalik falsafa, tabiiy tarix va klassik filologiya sohalarida kurslar olib, ijtimoiy fanlarga qiziqishni kuchaytirdi. Falsafa sohasida Gerbert Spenserning (1820-1903) asarlari u uchun katta qiziqish uyg'otdi va ijtimoiy-iqtisodiyotga oid bir qancha oldingi tushunchalarni ilhomlantirdi.

Bundan farqli o'laroq, uning tabiatshunoslik va klassik filologiya sohasidagi tadqiqotlari tegishli ravishda fan va til fanlaridan rasmiy foydalanishini shakllantirdi.

Darhaqiqat, Veblen xotirasidan farqli o'laroq, haqiqiy Veblen katta intellektual energiyani bugungi kunda siyosiy mutafakkirlar jamoat ishi deb ataydigan nazariyani yaratishga bag'ishladi: ijodiy, muzokaralar yo'li bilan, shaxsiy manfaatlar va shaxsiy manfaatlarni hisobga olgan holda umumiy mahsulotlarni ochiq ishlab chiqarish. jamoaviy ehtiyojlar. Uning intellektual autsayder sifatida keng tarqalgan tavsifiga qaramay, Veblenning jamoat ishi estetikasi falsafiy pragmatizmning boy an'alariga ega va uning zamonaviy estetik, ijtimoiy va siyosiy nazariya uchun doimiy ahamiyatiga ishora qiladi. “Yovvoyilik bardi” deb atalmish pragmatistlarning modernistik ma'noni foydalilik bilan uyg'unlashtirishi emas, balki “foydalilik” nimani anglatishi mumkinligini ularning saxovatli talqini bilan rag'batlantirildi. Darhaqiqat, Veblenning zamonaviy demokratlar uchun eng dolzarb tushunchalari Uilyam Jeymsdan olingan psixologik farazlarni va Jon Dyui bilan mos keladigan yaxshi jamiyat va unga qanday erishish mumkinligi haqidagi tasavvurlarni aks ettiradi.

Veblen 1906 yilgacha o'zining ong haqidagi hisobini pragmatistik epistemologiya bilan aniq belgilamadi. Biroq, 1898 yildayoq Veblen Jeymsning funksional psixologiyasining dalillarini Gerbert Spenser va uning izdoshlarining iqtisodchilar va sotsiologlarning assotsiatsiyaviy nazariyasiga qarshi qo'llagan edi. O'sha yili Veblen ta'kidladiki, odamlar atrof-muhit stimullariga

aniq javob berishsa-da, ular "tanlangan zarurat tufayli" "maqsadli harakatlarga moyillik" - atrof-muhitni boshqarish qobiliyatiga ega, bu ularning boshqa turlardan ustunligi edi. Bu erda Veblen o'zining Kant haqidagi maqolasida keltirilgan aqliy moyilliklarning oddiy tasdiqini ularning evolyutsion kelib chiqishi va Jeymsning bevosita aks-sadosi bo'lgan muhitdagi interaktiv funksiyasini tushuntirish bilan almashtirdi

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Veblen "demokratiya bardi" sifatida yaxshiroq tushuniladi, u o'z-o'zini boshqarishga intilayotgan madaniyat g'oyalarini tasdiqlaydi. Madaniy evolyutsiya nazariyasi, shuningdek, jamoat ishlari falsafasidagi so'nggi yutuqlar bilan to'ldirilgan Veblenning fikrlari kooperativ tasavvur, ishlab chiqarish, tanqid qilish va axloqiy va moddiy hamdo'stlikni qayta yaratish bilan belgilanadigan demokratik fuqarolik nuqtai nazarini taklif qiladi. Siyosiy tasavvurda haligacha hukmronlik qilayotgan liberal va statistik paradigmalarning muvaffaqiyatsizliklarini hisobga olsak, bu ijtimoiy estetikaning parchalangan sohasiga o'ziga xos umumiy, jozibali hikoyani berishi mumkin bo'lgan qarashdir.

Veblen aql-zakovat odamlarga o'z xatti-harakatlarini kontekstga moslashtirishga imkon beradi va mahorat odatlari zamonaviy, sanoat, o'zaro bog'liq jamiyatni ta'sir qiladigan qarama-qarshiliklarni hal qilish uchun eng mos keladi, deb hisoblaydi.

REFERENCES

1. Aberkrombi, Nikolay; Xill, Stiven va Tyorner, Bryan S. (2006). Sotsiologiya lug'ati London: Pingvin kitoblari.
2. Веблен Торстейн / Добронравов И. С. // Брасос — Вещ. — М. Советская энциклопедия, 1971
3. Thorstein Veblen. The Theory of Leisure Class, An Economic Study of Institutions, 1899.
4. Bell, Daniel (1963 yil kuz). "Veblen va yangi sinf". Amerikalik olim .
5. Diggins, Jon P. (1978). Vahshiylik bardi: Torshteyn Veblen va zamonaviy ijtimoiy nazariya . Nyu-York: Seabury Press.